

Posudek na diplomovou práci Kristiny Nesvedové

Medová pláštěv včelky žatí: Iracema jako překladatelský problém

Kristina Nesvedová svou diplomovou práci pojala velmi důkladně. Přestože předmětem vlastního zadání je *Iracema* jako překladatelský problém, diplomantka úvodních 60 stran věnuje filologickému popisu vlastního literárního textu (ději, žánru, stylovým a kompozičním prostředkům, ve zvláštním pododdílu se zabývá Alencarovým cíleně pobrazilštěným jazykem) a jeho lokálním i univerzálním kulturním souřadnicím. Teprve poté přistupuje k překladovým úskalím, která tento obtížný, mnohavrstevný text skrývá, k analýze českého překladu Jarmila a Jaroslava Vojtíškových a nakonec i k vlastnímu pokusu o převod dvou kapitol *Iracemy*, které považuje z překladového hlediska za exemplární.

Pro diplomantčino pojetí Alencarovy „legendy ze Ceará“ mají stěžejní význam kapitoly *Iracema* jako indianistický text a Mytický aspekt *Iracemy*.

První z nich vykládá *Iracemu* na pozadí brazilské tradice ztvárňování indiána, která vychází z neoklasicistních epických básní Santa Rity Durãa a Josého Basília da Gamy a před Alencarem vrcholí velkolepým ztroskotáním Gonçalvesa de Magalhãese v rozsáhlé básnické skladbě *Spolčení Tamoioů*. Diplomantka se podrobně zabývá polemikou, kterou tato báseň rozvířila, úlohou, kterou v ní jako hlavní odpůrce Magalhãesova pojetí indianismu sehrál právě José de Alencar, a ukazuje, jak se při tomto promýšlení Magalhãesovy slepé uličky utváří Alencarův pohled na možnosti indianismu jako živého literárního proudu romantismu poloviny 19. století. V českém prostředí působí tato kapitola, probírající *Iracemu* z hlediska dějin brazilské literatury, objevně a vnáší k nám otázky, které jsou klíčové pro možnosti uchopení problematiky domorodých kultur a jejich moderního odkazu nejen z brazilianistické, ale i z širší amerikanistické perspektivy.

Druhá ze zmíněných kapitol, zaměřená na mytické podloží *Iracemy*, je psána z hlediska komparatistického. Diplomantka tu široce rozhozenou síť mýtů rozmanitých kulturních oblastí loví z textu mytologemata, která

v něm Alencar – byť zřejmě nikoli s plným vědomím všech těchto souvislostí – rozesel ve snaze vytvořit ideální „počátek“ brazilské kultury, který by mohl sloužit jako brazilský ekvivalent nepřítomného středověkého formování národa, k němuž se vraceli evropští romantikové. Velmi zde oceňuji především to, že se tu diplomantce (až na řídké výjimky v podkapitole věnované iniciačnímu mýtu) daří důsledně provazovat zmiňované světové mýty s Alencarovým textem a z tohoto srovnávání vyvozovat originální závěry.

Teprve z takto připraveného území se Kristina Nesvedová vydává zkoumat překlad manželů Vojtíškových. Upozorňuje na faktické omyly a chyby, jichž se dopustili, ať už přehlédnutím či neporozuměním jednotlivému obrazu nebo širšímu literárnímu kontextu. Na základě pečlivého srovnání překladu s originálem pak formuluje některé obecnější problémy, na něž nedostatky překladu Vojtíškových upozorňují. Jsou to například přirovnání odkazující k typickým projevům brazilské přírody, která mají zároveň svůj reálný protějšek, zároveň ale mají také obraznou a mnohdy i zvukomalebnou funkci. Diplomantka ukazuje přednosti i úskalí přijatých řešení, jako je fonetický přepis zachovaných brazilských slov a jmen nebo vnitřní vysvětlivka, která sice umožní čtenáři vsadit si konkrétní obrazy do reálného světa, ale mnohdy zcela zruší estetické kvality textu, a navrhuje jiné možnosti řešení (například posílit vzájemné zrcadlení jednotlivých obrazů a místo monotónní substantivní vysvětlivky tak ústrojně rozvíjet literární postupy, které jsou v Alencarově díle záměrně užívány). Některá řešení použitá v dosud jediném existujícím českém překladu byla jistě podmíněna dobou, dostupností údajů týkajících se Brazílie či absencí filologického vzdělání překladatelů, přesto ale z rozboru vyvstaly některé problémy, které jsou řešitelné jen obtížně a s velkou pravděpodobností spíše nesystémově, případ od případu, na základě delšího soužití s překládaným textem a jeho českou odlikou.

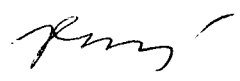
Toto mé podezření jen potvrzuje vlastní diplomantčin převod dvou kapitol *Iracemy*, který je veden snahou neprohřešit se proti žádné z vytčených zásad a zároveň se příliš neuchýlit od laťky plynulosti a

čtivosti, kterou nasadili Vojtiškovi. Osobně se domnívám, že prozkoumaná Alencarova východiska a vytčené uzlové problémy překladu stejně jako rozvaha nad jejich řešením otvírají překladateli širší cestu, než jakou se diplomantka v ukázkách odváží jít. Zároveň je ale zřejmé, že k úspěšnému řešení překladatel potřebuje celou plochu románu, která by mu umožňovala kompenzovat nemožnost možností a rozestříit celou škálu možných řešení do působivého vějíře, v němž by se nakonec opravdu zračily podstatné kvality originálu.

Závěrem lze říci, že Kristina Nesvedová na závěr svého magisterského studia předložila rozsahem i kvalitou nadstandardní diplomovou práci. S ošidnými otázkami, na něž v průběhu svého úsilí někdy narazila, se dokázala úspěšně vypořádat a mnohdy náročnou cestou dospěla k důsledným a poctivým řešením, která přihlížejí k výsledkům současného bádání, a přesto jsou původní. Přes drobné omyly¹ její práci jednoznačně hodnotím jako výbornou.

15. září 2008

Mgr. Šárka Grauová

Prof. PhDr. Anna Housková, CSc.

¹ Např. aliterace, česky náslovní rým, je opakování téže hlásky nebo skupiny hlásek na začátku slova, nikoli na kterémkoli místě textu; nejsem si jista záměrností posunu v českém překladu titulu sbírky *Suspiros poéticos e saudades* Gonçalves de Magalhãese od *Básnické vzdechy a toužení k Básnické vzdechy a soužení*; přemrštěné se mi zdá tvrzení, že rousseauovský obraz indiána do Brazílie přibyl s portugalskou královskou rodinou, atd.